

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

1

בס"ד | גיליון 63

פרשת בא
התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

קישט עצמו בבגד החשוב, ולאשתו הביא הבגד הגרוע. הלך בדרך הפוכה – הראו לו תיבות הפוכות

שמות י"ב ל"ה: "... וקלי זהב ושמלת".

מעשה בחסיד אחד שיצא לשוק לקנות טאקה אחת של משי בשביל בגד שבת לעצמו, וטאקה אחת של משי בשביל בגד לאשתו, וקנה שתיהם שוין בגוון אחד ורק האחת מעולה בזיוה והדרה כפליים על חברתה, והוא נתן האחת המשובחת יותר לתופר בשוק שיתפור אותה בגד לעצמו, והשנית הגרועה הביא לאשתו שתתפור אותה בגד לעצמה, והתופר הביא לו הבגד בערב שבת בסוף היום קודם שהלך לקבלת שבת והוא לקחו מיד התופר ובירך עליו שהחיינו, ולבשו והלך לבית הכנסת ולא ראתה אותו אשתו כי היתה עסוקה בצרכי שבת, והיא גם כן לבשה בגד החדש שלה וקבלה שבת בנרות, ובבוא בעלה מבית הכנסת ראתה הבגד של בעלה משובח על שלה כפליים, וחרה לה מאד על אשר לקח החשובה לעצמו והביא לה הגרועה, ותאמר לו הקישוט נאה לאיש או לאשה? ויאמר לאשה. ותאמר: אם כן, למה אתה לקחת המפוארת להתקשט בה ולי הבאת הגרועה?

ויאמר, אני קישטתי עצמי לכבוד שבת כי זה הבגד הוא ללבשו בשבת. ותאמר: אף על פי כן הקישוט ראוי לי ולא לך, ונעשה ויכוח ביניהם בדבר זה עד השינה.

והנה אחר שישן חלם שראה נייר אחד לבן כתוב עליו תיבת "יגל" באשורית ותחתיה תיבת "אש", ויקץ ותפעם רוחו כי אמר תיבת "יגל" הוא סימן טוב לשמחה וגילה, אך תיבת "אש" דין הוא ויצטער ממנה, והלך אצל הרב לפתור לו החלום ויספר לו חלומו לפתור אותו, וישאלהו הרב אם היה לך בזו הלילה ריב עם אנשי ביתך, ויאמר: לאו, אלא רק ויכוח דברים היה ביני לבין אשתי, וישנו בוויכוח זה.

ויספר לו על מה היה הויכוח והבין הרב פתרון החלום.

ויאמר לו הרב, מן השמים הראו לך שהאמת עם אשתך, והיה צריך שתתן לה את הטאקה המהודרת להתקשט היא בה ואתה תיקח את הגרועה, ותיבת "יגל" היא ראשי תיבות "לא ילבש גבר" ותיבת "אש" היא ראשי תיבות "שמלת אשה", שהגידו לך זו הטאקה אשר לבשת ראוי שתהיה שמלת אשה, ואתה הגבר לבשת שמלת הראויה לה, והראו לך דבר זה בראשי תיבות למפרע, להורות לך כי אתה הלכת בדרך הפוך שקישטת עצמך בבגד החשוב, ולאשתך הבאת בגד הגרוע.

נמצינו למדין אם האדם קונה בגד לעצמו ולאשתו ולא נזדמן לו לקנות שניהם, מן החשוב, אלא נזדמן לו אחד חשוב ואחד גרוע, שיכבד אשתו בבגד החשוב והוא יקח הגרוע, ועל כיוצא בזה קאמר שיכבד אשתו ובניו במנה שהיא חשובה יותר מן המנה שיש לו לעצמו, כי להם הקדימה בדבר החשוב וכמ"ש באותו המעשה.

(בן יהוידע, חולין דף פח:)

מדוע נח הארבה בשבת

שמות י' י"ד: "ויצל הארבה על כל ארץ מצרים וינח לכל גבול מצרים כבד מאד לפניו לא היה כן ארבה קמה ואחריו לא יהיה כן".

בעל הטורים על פסוק זה כתב שנח הארבה בשבת. ואולי הוא מפני שהארבה בא לעונש למצרים על ששמו לישראל זורעי חטים ושעורים כמ"ש בשמ"ר (פרשה י"ג), ולפי שנתנו לישראל לנוח בשבת כמ"ש בשמ"ר (פ"ה י"ח) לפיכך גם הארבה נח בשבת".

(חידושי הגר"ח קניבסקי עה"ת, שמות עמוד ס"ז)

הלב שמחה ביאר את מנוחת הארבה באופן הבא. טבע הארבה לקפוץ ממקום למקום ועל ידי כך יכול להיות שישאיר מעט מהתבואה, אך כאן אמנם נח הארבה במקום אחד, אבל לא נח מלאכול! ועל ידי כך היתה המכה קשה ביותר והארבה כילה את הכל, לכן, המנוחה בשבת היתה בעצם מכה בתוך מכה! והטעם לזה, שפרעה רצה לבטל את מנוחת השבת, לכן מדה כנגד מדה, לקו בכך בשבת, שהארבה נח בשבת ורבתה המכה!

(יגדיל תורה, ח"ב עמוד קכ"ג)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח:).

2

בס"ד | גיליון 63
פרשת בא
התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

פרעה היה בכור, ואם כמחשבתו שהוא אלוה, שיציל את עצמו...

שמות י"ב י"ב: "וְעִבְרְתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלֵילָה הַזֶּה וְהִכִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'."

פרעה היה מחשיב את עצמו לאלוה, ומכת בכורות כדי שיבין פרעה בדעתו, כי הבל הוא, כי הוא היה בכור, ואם אלוה, יציל את עצמו...

(מדרש תלפיות ענף "גלות מצרים")

שה כנגד שה

שמות י"ב ג': "דָּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית שֶׁה אֲבֹת שֶׁה לְבֵיתוֹ."

"... אמר הקב"ה: יביאו שה ויכפר בעד 'שה פזורה ישראל' (ירמיה ג' י"ז)."

(רבינו אפרים עה"ת)

מדוע נענשו המצרים בזה שלא יכלו לזוז

שמות י' כ"א-כ"ג: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה חֹשֶׁךְ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַשׁ חֹשֶׁךְ: וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וַיִּהְיֶה חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמוֹשְׁבֹתָם."

וברש"י (שם ד"ה ויהי חשך אפלה שלשת ימים): "חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן שלשת ימים. ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה, שלא קמו איש מתחתיו. **יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול לישב...**"

יש לבאר מדוע נענשו המצרים בזה שלא יכלו לזוז במכת חושך. ונ"ל בס"ד, שהמצרים עשו אלילים ובזאת הם האמינו בכח של מחוסרי כח, ועל כן, מדה כנגד מדה, במכת חושך נחסרו הם מכוחם, ובאותה מדה שהשתחוו לאלילים שאינם יכולים לזוז, כעת לא יכלו המצרים עצמם לזוז.

(ספר "על כן" עה"ת, עמוד מ"ח)

אמירת "עבדים היינו" כנגד מכירת יוסף לעבד

שמות י"ג ג': "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֶתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ."

"א"ל הקב"ה לשבטים: אתם מכרתם את יוסף לעבד, חייכם שבכל שנה אתם קורין, עבדים היינו לפרעה במצרים."

(ילקוט שמעוני, תהלים רמז תרמ"ח)

התעללות כנגד התעללות

שמות י' ב': "וּלְמַעַן תִּסְפַּר בְּאָזְנֵי בְנֵךְ וּבֵן בְּנֵךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתָ בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֲתֵנִי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּךָ וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה'."

"את אשר התעללתי, כשם שהם עוללו את כרמי, כך אני מעולל בהם."

(פסיקתא זוטרתא)

המתחיל בעבירה ממנו מתחילה הפורענות

שמות י"ב י"ב: "וְעִבְרְתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלֵילָה הַזֶּה וְהִכִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'."

מאדם ועד בהמה: "מי שהתחיל בעבירה ממנו מתחלת הפורענות."

(רש"י)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.).

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה בדף היומי

כהות עניים על הסתכלות בפני רשע

דף כח.: "שאל רבי את ר' יהושע בן קרחה במה (זכית ש) הארכת ימים? א"ל: קצת בחיי (שאתה תוהה למה אני זקן כל כך)? אמר לו? רבי תורה היא וללמוד אני צריך (לדעת כיצד מאריכים ימים). א"ל: מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע, דאמר ר' יוחנן: אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע, שנאמר: לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך. ר"א אמר: (עונשו של המסתכל בדמות אדם רשע, הוא ש)ענינו כהות שנאמר: ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות משום דאסתכל (שהסתכל) בעשו הרשע".

פירוש: הוא חטא בעיניו לכן מדה כנגד מדה נענשות עיניו.

ביהכ"ס שמחשבין בו חשבונות לסוף שימותו בעיר מתים שאין להן קוברין

שם: "אמר רבי אסי: בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין, ואף על פי כן אין נוהגין בהן קלות ראש. ומאי ניהו - חשבונות. אמר רב אסי: בית הכנסת שמחשבין בו חשבונות - מלינין בו את המת. - מלינין סלקא דעתך? לא סגי דלאו הכי? אלא: לסוף שילינו בו מת מצוה (וברש"י: שימותו בעיר מתים שאין להן קוברין)".

בקרבת נתנאל: מדה כנגד מדה שאין מספיק להם דירתם לחשוב חשבונם, ועושים זאת בביהכ"ס, כן יצטרכו ח"ו ביהכ"ס להלנת מת רח"ל.

פירוש: ביכ"ס הוא המקום בו מתפללים על החיים ומבקשים חיים, והמחשבים חשבונותיהם במקום שצריך לשמש לקדושה ולתפילה על החיים, מדה כנגד מדה - יאבדו חיים.

האריך דרכו וזכה לאריכות ימים

מגילה דף כז: "שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמוע: במה הארכת ימים? אמר להם: מימי לא עשיתי קפנדריא לבית הכנסת...". פירוש: על שלא קיצר דרכו דרך בית הכנסת ולא חסך מזמנו לכבוד בית הכנסת ולא חש לאריכות הזמן להקיפו, לכך זכה לתוספת זמן - אריכות ימים, מדה כנגד מדה.

הידור אחר יין מזכה בין

שם: "שאלו תלמידיו את רבי זכאי: במה הארכת ימים? אמר להם: ... ולא ביטלתי קידוש היום. אמא זקינה היתה לי, פעם אחת מכרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום. תנא: כשמתה הניחה לו שלש מאות גרבי (כדי) יין, כשמת הוא הניח לבניו שלשת אלפים גרבי (כדי) יין".

פירוש: הרשב"א מפרש כי אפשר היה לעשות את הקידוש על הפת, וקידוש על היין הוא רק הידור מצוה ולכך השתבח בכך ר' זכאי. ועל כן, אמא של ר' זכאי וגם הוא עצמו, שנהגו כבוד והידור בקידוש על היין, זכו לכמות עצומה של יין, מדה כנגד מדה.

כיבוד הכהנים סגולה לאריכות ימים

דף כח.: "שאלו תלמידיו את רבי פרידא: במה (זכית ש) הארכת ימים? אמר להם: ... ולא ברכתי (בסעודה) לפני כהן (אלא כבדתי את הכהן שיהיה בראש)...".

פירוש: מבואר כאן שכיבוד הכהן סגולה לאריכות ימים, וכן כתב במ"ב (או"ח סימן קס"ז ס"ק ע"א, ושם סימן ר"א ס"ק י"ב), והנראה בזה דהכהנים מטילים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים ע"י שמקריבים את קרבנות ישראל ובכך מתכפרים עוונותיהם וממילא מאריכים ימים. ואם כן, מדה כנגד מדה, שהמכבד את מי שגורם לאריכות ימיו, יזכה לאריכות ימים (לאחר שעלה בדעתי רעיון זה, שאלתי גם את הגר"א נבנצל שליט"א מהי המדה כנגד מדה בזה, ובס"ד פירש לי גם כן באופן הנ"ל, וברוך שכיוונתי לדעתו).

עוד י"ל בזה, רש"י ביאר שכיבדו את הכהן בסעודה ואילו התוס' פירשו שכיבדו את הכהן בקריאת התורה. ולכאורה יש דרכים רבות לכבד את הכהן ומדוע דווקא בזכות שכיבדו בסעודה או בקריאת התורה יאריך ימים?

והנראה בזה לפי דרכנו, שהכהנים המקריבים הקרבנות הגורמים לאריכות ימים לישראל, עושים כן בגלוי ובפרסום בביהמ"ק, ועל כן, דווקא הכיבוד בזמן קריאת התורה הנעשה בפירסום לפני הציבור וכן הכיבוד בברכת המזון (שנעשה לפחות לפני שלושה), הוא דוגמת מעשה הכהנים עבור ישראל, ולכן המכבד בפירסום יזכה לאריכות ימים, מדה כנגד מדה.

הארכה כנגד הארכה

שם: "שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה: במה (זכית ש) הארכת ימים? אמר להם: ... ולא עלתה על מטתי קללת חברי (שדאגתי לפייס את חברי לפני שהלכתי לישון)...".

הנהגת רבי נחוניא בן הקנה היתה להאריך אפן, ולכן זכה להאריך ימים. הארכה כנגד הארכה, מדה כנגד מדה.

(מבעמח"ס על כן)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדוע מספרים ביציאת מצרים דווקא עד שתחטפנו שינה

פרק י"ג ח': "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מֵמִצְרָיִם".

בש"ע (או"ח סי' תפ"א ב'): "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו, עד שתחטפנו שינה".

ויש לבאר מדוע מספרים ביציאת מצרים דווקא עד שתחטפנו שינה?

במגילה (דף יג): למדנו: "ישנו עם אחד" אמר רבא: ליכא דידע לישנא בישא (אין מי שהיה יודע לומר לשון הרע) כהמן. אמר ליה (המן לאחשורוש): תא ניכלינהו (בוא ונכלה את היהודים)! אמר ליה: מסתפינא מאלוהיו, דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי (ענה לו אחשורוש: מפחד אני מאלוקיהם שלא יעשה בי כשם שעשה בקודמי). אמר ליה (המן לאחשורוש): ישנו מן המצות (ישנים הם ואינם עושים המצוות בשמחה)..."

ושמא לכן נוהגים להיות ערים בליל פסח ועוסקים בהלכות הפסח וביציאת מצרים ומספרים בניסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו דווקא "עד שתחטפנו שינה", כי בזה אנו מראים שאכן אנו "ישנים מן המצוות" היינו, שנרדמים מתוך קיום המצוות...

דווקא בפסח שבו מת המן שאמר לשון הרע על ישראל שהם "ישנים מן המצוות", אנו אכן ישנים מן (מתוך קיום) המצוות!

(תורה לדעת, פסח התשע"ה)

מדוע נאכל הפסח צלי אש

עוד טעם שהוא נאכל צלי אש כי המצרים היו נוטלים את ילדי ישראל, והיו שורפים אותם בפני העבודה זרה שלהם לקרבן, לכו ציווה הקב"ה לקחת את האליל של המצרים ולשרוף אותו באש מדה כנגד מדה.

(ילקוט מעם לועז)

מי שמחשיך פניו לחבירו יענש בחושך

שמות י' כ"ב-כ"ג: "וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם".

יש להתבונן בפרשה זו בדרך מוסר ולנסות ללמוד ממנה הליכות עולם לשעה ולדורות. "לא ראו איש את אחיו" היינו, שלא ראו האחד בצרת חבירו, שסגרו עיניהם מהביט כדי שלא יצטרכו לעזור לשכניהם ולקרוביהם. נמצא שהתנהגו תמיד כמצויים בחושך ומשום כך אינם רואים את אחיהם ולא יכולים להושיט ידם לעוזרם, ואם כן בדין הוא להביא חושך על מי שמתנהג כמי שמצוי בחושך.

ועל שלא הושיטו ידם לעזרה לאחרים, עתה קפאו ידיהם ולא יכלו להשתמש בהן אף לצורך עצמם.

לרפואה שלמה: **בן ציון בן חיה** ★ לעילוי נשמת: הר"ר **ברוך בן יוסף ז"ל**

להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים **054-251-0336** קו אמריקאי: **646-340-5403**

WEB: WWW.TORAH24-7.COM/SEFORIM-HEBREW EMAIL: ap@torah24-7.com

